

Kun u zich kort voorstellen? Naam, geboortedatum, waar bent u opgegroeid?

Mijn naam is Gusty Weinandy, ik ben in 1932 in dit huis geboren en hier opgegroeid.

Hier in Doncols?

In Doncols.

Kunt u uw ouders even voorstellen?

Mijn vader heette Joseph Weinandy, mijn moeder Christine Cornely. Mijn vader was 56 jaar oud ten tijde van het offensief, mijn moeder 6 jaar jonger, dus 50 jaar oud.

Had u ook broers en zussen?

Ja, één zus, Marie-Louise Weinandy.

Wie speelde een belangrijke rol in uw jeugd?

Dat was het ouderlijk huis. Vader, moeder, de familie, de buurt, de kerk en de school.

Hoe oud was u toen de Duitse Wehrmacht Luxemburg binnenviel en kunt u zich die dag nog herinneren?

Ja, ik weet het nog heel goed. Al om 10 uur 's ochtends was het leger hier. De kinderen uit Sonlez konden nog naar school komen, maar ze werden naar huis gestuurd. Het was al bekend dat de Duitsers onderweg waren. De melk was niet opgehaald. Mijn vader en ik keken uit de dakramen, van daaruit kon je het Poteau de Doncols zien, en we zagen ze aankomen. Vrachtwagens, infanterie, enz. Ze hadden hier een verzamelplaats, dus stopten ze. Ze zaten met een emmer melk, die niet was opgehaald op de binnenplaats. "Vandaag rood, morgen dood," zeiden ze. Er kwamen er steeds meer. Sommige dagen was het rustig, maar Doncols is een lintdorp, maar ook een doorgangsweg. Er kwamen bijna elke dag mensen langs. In andere dorpen die meer afgelegen lagen, werd er ook af en toe ingekwartierd, maar hier was altijd wat te beleven: soms kwamen er tanks langs, soms artillerie, infanterie en dan al die paarden! Veel transport werd nog met paarden gedaan. Het was altijd vrij rustig, op één keer na. De Duitsers voetbalden in de wei op blote voeten en in hun zwembroek, dus mijn moeder zei dat ze het water in de tuin moesten gebruiken, zodat ze niet in huis hoefden te komen. "Ben je Joods?" vroegen ze toen aan mijn moeder. Maar dat was het enige voorval in die tijd. Over de vele paarden: Doncols had toen veel bomen en boomgaarden. Ze zetten 50 paarden in een boomgaard, en als ze daar een dag stonden, hadden ze niet alleen de takken opgegeten, maar ook de schors van de bomen. Omdat we een grensdorp waren, waren de mensen bang voor wat er zou gebeuren als de Belgen terug zouden vechten. Dan zouden we pal aan de frontlinie staan. De Belgen hadden alleen wat prikkeldraad neergezet, de laatste dagen nog gemobiliseerd en bomen geveld. Aan de grens waren loopgraven gegraven, zodat we die zigzaggend moesten passeren. Er was helemaal geen verzet, het was rustig.

Wat veranderde er in uw dagelijks leven toen de Duitsers hier waren?

We kregen onmiddellijk Duitse inkwartiering, Duitse douane en Duitse douaniers. We moesten ze huisvesten. De meesten hadden de Eerste Wereldoorlog al meegemaakt, het

waren rustige mensen. In het begin waren er maar een paar. Ze hadden hun kantoor aan de overkant. GAST werd daar geschreven. Tot op de dag van vandaag weet ik niet wat dat betekent. Generale Staf... Ik weet het niet. Er werd meteen gesmokkeld. De Belgen kwamen hier naar toe om te hamsteren. Ze hadden een pad dat langs het huis hier liep. De Duitsers lieten hun herdershonden altijd op hen los. Bij het hek ving de hond hen en werden ze gearresteerd. Ze werden dan gedwongen om een halve dag hout te zagen en dan werden ze terug over de grens gebracht. Een uur later waren ze terug. Dat was het begin. Daarna kwamen er steeds meer douaniers en wij moesten hen huisvesten. Op zich waren het prettige mensen, waarvan de meesten de Eerste Wereldoorlog al hadden meegemaakt. Ze waren blij om hier te zijn en niet aan het front. Een van hen bewaakte de grens achter de kachel vandaan, omdat het zo'n koude winter was. "Ik ken elke koeienstal in het dorp," zei hij. Het was er warm, hij kon zich daar goed terugtrekken. Hij was de baas, maar er waren daar ook anderen. Ze werden zelf ook gecontroleerd, ze moesten ook uitkijken bij de grens. Ze hamsterden ook zelf. Als ze naar huis gingen, namen ze ook spek en eieren mee. Een vrouw die hier aan het hamsteren was, volgde bij de begraafplaats een Duitser die op vakantie ging. Toen de koffer van de Duitser plotseling openging, vielen er spek en eieren uit. "Kan ik u helpen?" vroeg ze, trots voorbij slenterend. Zo ging dat toen. Toen de gedwongen rekrutering voor de Wehrmacht kwam, moesten de jongens over de grens gebracht worden. Toen werd het ernstig. Op zondagmorgen kregen de Duitsers altijd een lijst met wie wanneer dienst had. De vrouwen gingen dan naar de vroege mis. Alphonse Klein kreeg altijd de lijst met hun dienstroutes. Alphonse moest het uit zijn hoofd leren, en dan werd de lijst in de oven gegooid. De smokkelaars waren natuurlijk de beste vluchthelpers. Er was een oude smokkelaarstruc: één van hen werd vooruit gestuurd. Toen hij gepakt werd, zei hij dat hij "alleen maar tabak wilde hebben". Natuurlijk kon hij daarvoor gestraft worden, want de grens was volledig gesloten nadat hij in het begin open was geweest. Mijn zus had schoenen gekocht in Bastogne en de douanebeambte bij ons thuis zei niets. Toen zei hij een dag later: "Je hebt mooie schoenen gekocht in Bastogne". Dat was meneer Starringer, die we toen hier te gast hadden. Hij zei tegen mijn vader: "Maar u luistert ook naar de Engelse radio." Mijn vader glimlachte en zei niets. Dat kwam allemaal goed.

Hoeveel douaniers had u hier in huis?

We hadden er twee. Ik herinner me nog aan al hun namen: Schmit, Goll, Starringer, Jelsch, een Berlijner die de waardin prachtig kon imiteren, en Neubauer. Meneer Schmit was hier het langst, hij was absoluut geen Nazi.

Dat betekent dat hier altijd maximaal 2 mensen woonden naast uw gezin? Hoe zag het samenwonen eruit?

Dat werkte goed, ze waren er alleen om te slapen. Tegen het einde waren de Belgische Maquis actief geworden, ze hadden in Schleif een trein aangevallen die de tunnel nog gehaald had. We hadden net een pauze en keken ernaar. De Maquis had hem laten ontsporen. Toen vroeg meneer Schmit of hij bij ons mocht blijven. Hij was altijd erg correct. Hij kreeg altijd eieren en spek als hij naar huis ging. Hij bracht ook schoenen voor ons mee, die je hier niet kon krijgen. Ik had een goed paar schoenen, we konden niets uitdoen tijdens het offensief. En we moesten naar de schuilkelder. Iedereen moest naar de schuilkelder. De instructeur kwam 's morgens

uit de stallen van de Kinnens kruipen, omdat ze daar 's avonds een borrel hielden. Het was allemaal niet zo overdreven streng.

Wat betekende het dat u "naar de schuilkelder moest"? Wat werd daar gedaan?

We hadden allemaal een luchtpomp gekregen, het was een soort luchtpomp. Je zette hem in een emmer water en dan spoot hij water. Het kwam ons goed van pas tijdens het offensief. Er moest zand op zolder worden gelegd vanwege de brandbommen. Er werd ook verband aangelegd, zoiets als EHBO-cursussen.

En dat vond plaats hier in het dorp?

Ja, hier in het dorp. De mensen uit Noertrange moesten door de hoge sneeuw helemaal naar Winseler lopen.

Wat ook veranderde was de school. Daar kregen we alleen les in het Duits. We moesten het Gotische schrift leren. We hadden geluk, we hadden bij de Hitlerjugend moeten gaan. Ze kwamen een keer op school toen ik er niet was. Toen moesten ze tekenen of ze bij de Hitlerjugend wilden. Er waren er in het dorp die een beetje Duits waren. Die durfden niet. Toen kwamen er anderen. We moesten marcheren op de Poteau de Doncols, het was koud. Toen zei de chef dat hij een jas had en dat iemand die snel kon rennen die moest brengen en dan terug moest komen. Maar ik kwam niet meer terug. We moesten een keer naar Winseler. We hadden een leraar die ons kinderen uit Doncols pestte. Eerst deden we aan sport: touwtrekken, verspringen. Dat was leuk. Toen kwam de theorie, en die van de andere dorpen wisten meer. Ze zeiden dat er niets dommer was dan die van Doncols, dus werden we allemaal uitgekafferd. Uiteindelijk zeiden ze dat degenen die zich nog niet hadden ingeschreven, zich moesten melden. Dat deden we niet. En nu weet ik niet meer of we wel of niet waren ingeschreven. Tijdens de oorlog hadden we alleen 's ochtends les, 's middags waren we vrij. We moesten bladeren voor ersatzthee verzamelen, sporten, knutselen of een beetje marcheren, wat de Duitsers maar wilden. We verzamelden bijvoorbeeld witte dovenetel. Er zit een beetje nectar in de bloesem, die we uitzogen. "De Duitsers hebben geen honing nodig." Wat moesten we nog meer doen? De Amerikaanse of Britse vliegtuigen lieten strookjes aluminiumfolie vallen om de radar te storen, en die moesten we verzamelen. Aardappelkevers verzamelen, staarthaar van koeien afknippen want dat waren vezels. Dat was wat later in de oorlog. Toen de onderwijzer wat later kwam, was de school nog dicht. We zongen dan Luxemburgse liedjes voor de school en van de Duitse liedjes werd de tekst veranderd. Eens kwam de dikke Engel uit de Eifel en schold ons uit. Of hij was gestuurd of hij was op patrouille. Anders gebeurde er niets, er waren nooit problemen. Later wel, toen de jonge mannen over de grens werden gesmokkeld. Er waren verschillende vluchthelpers, en dat betekende levensgevaar. Onze burens, de Hansens, werden naar het concentratiekamp gestuurd. Ze hadden een van hen gepakt in België of Parijs.

Hoe zat het met de voedselvoorziening tijdens de oorlog?

We hadden voedselbonnen, je kreeg maar een bepaalde hoeveelheid. De mannen rookten veel, dus werd er tabak verbouwd in de tuin, of iemand die niet rookte gaf hen zijn rantsoenkaart. De boeren in de dorpen gingen het goed, maar toen kwamen de anderen

hamsteren. De mensen waren allemaal zelfvoorzienend. Ze hadden een tuin, vee, kippen en eieren. Maar afhankelijk van het aantal kippen moest er een bepaald aantal eieren geleverd worden aan de zuivelfabriek. Er werd dan een gat in de muur gemaakt en de kippen werden aan de andere kant gevoerd. Als ze zouden komen tellen, zouden het er niet zoveel zijn. Maar ze kwamen nooit. Je mocht ook maar een bepaald aantal varkens slachten. Elk dorp had een burgemeester, hier was dat meneer Didier. Als het varken werd geslacht, ging hij door het dorp met de weegschaal, maar hij woog het nooit. Als het varken 80 kilo woog, schreef hij er 60 op. De varkens werden geslacht tijdens de hoogmis, als de vrouwen naar de kerk gingen. Als de varkens geslacht werden, schreeuwden ze natuurlijk. Dus werden ze geslacht tijdens de hoogmis.

Kunt u zich de burgerlijke registratie herinneren?

Ja. De Gauleiter stelde toen drie vragen. Etniciteit, taal en een derde. Ze waren niet overal, maar hier in Doncols moesten de mensen de vragen beantwoorden. Ik herinner me dat mijn vader en de andere inwoners om 10 uur naar de school kwamen en wij naar huis werden gestuurd. Dat was een fiasco. Er waren er misschien een paar die Duitser wilden worden. Dat ging toen niet door.

Herinnert u zich de algemene staking in Wiltz?

Ja, dat weet ik nog goed. Ze gingen door het dorp met luidsprekers die zeiden dat iedereen die staakte ter plekke zou worden doodgeschoten. Toen kwamen er aanplakbiljetten dat de leraren en ambtenaren van Wiltz waren doodgeschoten. Mijn vader zei dat ze bluften, dat kon niet. Maar het was waar, dat is gebeurd.

Dat betekent dat jullie als kinderen getuige waren van verzet of samenwerking?

Ja, we hebben dingen gezien. Niet alles, maar sommige dingen. Sommige van hen die waren opgeroepen voor de Wehrmacht sneuvelden of kwamen terug van verlof. Dan waren er degenen die werden verborgen en gearresteerd. We kregen niet alles te zien, maar wel wat.

En wist u ook wie hier in het dorp Duitsgezind was en wie niet?

Ja, dat wisten we ook.

Kunt u specifieker zijn over wat u heeft gezien van het verzet hier in het dorp?

Van het verzet? Alleen wat men vertelde, de dorpsroddels. Jonge mannen werden hier verborgen, sommigen werden daar gearresteerd. Er werd altijd gefluisterd, je kon niet overal alles zeggen. Het was een vreemde tijd. Dan waren er de onderduikers die hun mond hielden, dat ging goed. Maar als het er veel waren, kon je jonge mannen van die leeftijd niet stil houden. In Heinerscheid was het erger, dat hebben we meegemaakt. Vier jonge mannen werden daar in een bunker doodgeschoten.

Kunt u ons iets vertellen over collaboratie? Waren er mensen hier in het dorp die duidelijk collaboreerden?

Ja, er waren er een paar, maar ze verklikten niemand. Maar ze waren Duits gezind. Voor de oorlog waren er velen die boerenknechten en dienstmeisjes uit de Eifel hadden. Ze werkten

goed en velen waren hier getrouwd. Dat was niet alleen hier het geval. Ik denk dat de Duitsers hen meteen onder druk zetten omdat ze Duits waren.

Veranderde de stemming tijdens de vijf jaar van bezetting?

Ik weet het niet. De Duitsers hadden zoveel veroverd, en er waren er die in het begin dachten dat dit de goede kant was, omdat ze alles onder de voet hadden gelopen. Dat veranderde een beetje aan het eind.

Op welke manier?

Mensen zagen dat de ene terugtocht na de andere plaatsvond. We hoorden ook het nieuws over Stalingrad en Afrika. We zongen liedjes als Lili Marleen en It's a Long Way to Tipperary.

Dus je zou kunnen zeggen dat de stemming in het begin rustiger was en daarna agressiever werd?

Ja, de Duitsers werden brutaler na de algemene staking.

Hoe hebt u de bevrijding in september 1944 ervaren? Herinnert u zich die dag?

Ja, dat herinner ik me ook nog goed. Er werd al een paar dagen gefluisterd. De Amerikanen waren geland in Normandië, ze rukten eerst niet op, maar toen opeens wel, Parijs was bevrijd ... En op een gegeven moment, toen we met ons oor op de grond gingen liggen, konden we de kanonnen en artillerie van verre horen. Het kwam allemaal steeds dichterbij, en de Duitsers vertrokken plotseling. Ze hadden alle douaniers bijeengeroepen en een mooie vierhoek met kalk getrokken waar de tuin van de Hansens is en een vlaggenmast neergezet. Ze hadden alle douaniers bijeengeroepen van Troisvierges tot Boulaide - of misschien nog verder - want meneer Speer zou komen. Maar hij kwam niet, hij wilde alleen nog eens tellen welk "personeel" hij nog tot zijn beschikking had. Ze verschenen echter niet daar, maar voor ons huis. Op een dag kregen ze te horen dat ze moesten afmarcheren. Een vrachtwagen haalde ze op en toen waren ze weg. We waren blij, maar het duurde nog een week of twee voordat de Amerikanen kwamen. Toen zeiden ze in september dat de Amerikanen er waren. De priester had de Luxemburgse vlag al gehesen toen de Duitsers nog een verkenningswagen stuurden. Ze schoten een keer, maar niet op de vlag, maar in de lucht. De auto ging terug naar Boulaide of waar hij ook vandaan kwam. Het duurde nog een paar dagen, maar de Amerikanen kwamen niet door het dorp. Ze reden van Bavigne tot aan Schumannseck en trokken dan Bastogne binnen. Na de avond mis zeiden ze dat de Amerikanen in Schumannseck waren. En daar gingen we. We liepen over de velden, door Pommerloch naar Schumannseck. We hadden het thuis niet verteld, maar de priester had gezien in welke richting we liepen en wist waar we waren. Bij Schumannseck was veel te doen, iedereen had zich daar verzameld. Er kwamen steeds meer troepen, vrachtwagens en dergelijke. 's Avonds was er feest in de kroeg. De jongemannen die waren ondergedoken waren er al. Ze zongen allerlei liederen: de Brabançonne, de Marseillaise en de Luxemburgse liederen. Ze vierden feest.

Hoe hebt u de tijd daarna ervaren, tussen september en december?

We gingen naar school met een nieuw leerplan. We begonnen met Frans te leren.. Tegenover de school, bij meneer Streweler, hadden de Amerikanen hun intrek genomen. Ze sliepen daar

en hadden een veldkeuken. We zagen ze hout hakken vanuit de school. Ze zagen het niet, maar de ene hakte eerst en de andere hakte er bovenop. Het was leuk om naar te kijken, totdat de leraar riep: "Zo leer je nooit Frans!" Ze deden hun klusjes en toen gingen ze weg. Ze waren van Wiltz, denk ik. Het was toen rustig. Ze vroegen om eieren, omdat ze hun blikvoer zat waren. Ik was er nooit bij, maar op straat deelden ze chocolade en kauwgom uit. Er waren er veel gestationeerd in Bastogne en er waren 3 kroegen in het dorp. Er waren daar jonge vrouwen en de Amerikanen kwamen daar. Ze voelden zich erg veilig en dachten dat de oorlog voorbij was.

Hoe hebt u dan de Slag om de Ardennen ervaren?

De stemming sloeg plotseling volledig om. Er zou geen vooruitgang zijn, ze zouden niet genoeg voorraden hebben. Ze waren slechts tot de grens opgerukt. De stemming was bedrukt. Totdat we plotseling te horen kregen dat de Duitsers terugkwamen. Ze hadden niet naar de Luxemburgers geluisterd, die hadden gewaarschuwd dat er aan de andere kant zoveel troepen gemobiliseerd waren. Ze kwamen, ze kwamen niet, het was niet duidelijk. De vluchtelingen kwamen eerst. De eerste dagen maar een paar, maar daarna steeds meer met paardenwagens. De paardenkoetsen haalden de ossenkoetsen in, we hadden het huis vol. Mensen uit Heinerscheid, Eschweiler, Wiltz. Het huis zat vol, de schuur, de stallen ook, het krioelde overal. We hadden een ladderwagen ingepakt voor de vlucht. Op de vierde dag kregen we te horen dat de Duitsers nu bij de Poteau de Doncols waren. Wij zouden ook moeten vertrekken, maar hoe, met alle vluchtelingen die we nu in huis hadden? We konden zo niet vertrekken. Dus bleven we hier. De laatste jongeren die hier nog waren, sprongen op hun fiets en vluchtten. Er waren een paar auto's in het dorp, die werden ook volgepakt en reden toen weg. Rond de middag waren ze bij de Poteau de Doncols, maar ze kwamen niet. Ze parkeerden hun tanks op de helling en kwamen vanuit Schleif. De Amerikanen boden nauwelijks weerstand, maar ze schoten op hen. Ze hadden een vrachtwagen kapotgeschoten, boven op de helling bij het alleenstaande huis , « op der Klunsch ». De bewoners waren van Wiltz. De Amerikanen trokken zich terug tot aan Bras, daar was een barricade. Het duurde even voor ze kwamen (de Duitsers). Toen kwamen ze uit Schleif en uit Bastogne, waar ze niet door waren gekomen. Dat gaf ook een grote file. Tanks, artillerie, infanterie kwamen eraan. De infanterie had fietsen en kleine handkarren. Ze waren beladen, ook met munitie. Er kwam een hele club aan. Er waren veel jonge mannen bij, ze hadden zulke brutale gezichten, maar ook veel oude mannen die oververmoeid waren en gewoon mee liepen. Ze kwamen hier onmiddellijk het huis binnen. De veldkeuken was opgesteld op de trap aan de achterkant van de binnenplaats. De kok stond hoger, zodat hij beter bij de grote potten kon. Toen galmde het door het hele huis: "Waar heb je de hammen?" - "Oh, je hoeft niet te zoeken, we hebben ze al gevonden" - "Nu willen we wat pudding." Mijn moeder vond pudding, en toen kregen ze ook pudding. s 'Avonds zat er een oude soldaat in de woonkamer, terwijl wij in de kamer ernaast zaten, en hij zei: "Hans, wees altijd braaf." Mijn moeder had ons verteld dat de ham van ons gestolen was. En dan de vluchtelingen. Bij de Poteau de Doncols werd er een neergeschoten, omdat hij een revolver bij zich had. Hij had geprobeerd het te verbergen in de heggen, maar het was te laat. Dat was de heer Lucas uit Winseler, neergeschoten door de Duitsers. De familie Binsfeld uit Winseler was er ook. De vader, die geëmigreerd was maar terugkwam vanwege een sterfgeval, had ook een revolver en vroeg zich af wat hij er nu mee

moest doen. De huizen en stallen zaten vol Duitsers! De volgende ochtend, toen hij de paarden uitmestte, stopte hij de revolver in zijn broeksband. Hij reed naar de mesthoop en schudde het daar uit zijn broek om het in de mesthoop te verstoppen. Sommigen hadden nog papieren van de Wehrmacht, dat werd allemaal verbrand. Er kwamen er steeds meer, en toen zaten we er middenin. Eerst was het rustig totdat de eerste granaten vielen. Dat duurde een paar dagen. De eerste granaten vielen in het dorp. Deze mensen kwamen bij ons in de kelder. Toen de granaten elders vielen, verstopten we ons in een andere kelder bij de familie Tholl. Mijn vader bleef alleen in ons huis. Ze stelden zich hier op, er was overal munitie, tanks. Er was van alles.

Toen werd het waarschijnlijk gevaarlijker?

Ja, toen werd het gevaarlijker. Tot Kerstmis was het nog relatief rustig, er waren alleen geïsoleerde inslagen. Verderop was er een Duitser die een DKW had, een sportwagen. De man moet uit een betere familie zijn geweest. Daar sloeg de eerste granaat in en raakte de DKW. Hij was 's morgens nog overstuur in de keuken, hij moest zich wassen met water uit een koekepan. Toen kwam Kerstmis, en dat vierden ze. Vanuit de keuken zeiden ze: "Schnaps is te gewoon, we maken likeur." Toen maakten ze schnaps met honing en brandewijn. Mijn zus zei dat ze ook de potten te pakken hadden gekregen, waarin we in de oorlog altijd zeep hadden gekookt. Er was zeepsteen in de apotheek, en zeep werd gemaakt van het vet van de varkens, van de ingewanden of van wat er over was. Die pot hadden ze te pakken gekregen. 's Avonds waren ze dronken. Wij zaten in deze kamer, zij ernaast. Ze zongen en klommen op de tafels. Mijn vader zei: "Ik wou dat het plafond op hun hoofden viel." Ze hadden een kleine kerstboom, die mijn zus nog steeds zo mooi vond. Maar onze versiering hing eraan! De volgende dag lag de boom in de gang onder het braaksel. 's Middags, toen we in de keuken zaten te eten, was beefde het. Het plafond viel werkelijk op hun hoofden. Ze kwamen eruit, wit van het stof. Op eerste kerstdag stond er een ambulance die geraakt was op de binnenplaats, met twee verplegers erin, twee aalmoezeniers. Hun ambulance was geraakt in Saint-Hubert, ze behoorden tot de 5e Parachutistendivisie, die op dat moment zo ver uit elkaar lag, van Saint-Hubert tot hier. Ze zeiden tegen mijn moeder: "We mogen de oorlog niet winnen." Ze wilden een mis houden en vroegen of ik misdienaar kon zijn. In de kerk was het plafond al naar beneden gevallen, de ramen waren kapot, en er was niemand behalve de twee veldpriesters en de kokkin van de priester, Caroline Flegen. Ik stond bij het altaar en bevroor. Zij zagen ook het einde aankomen, denk ik. Dat was Kerstmis. Na de mis, in de ochtend, moesten ze zich allemaal opstellen aan de achterkant van het erf. Er stond een vrachtwagen vermomd als dorsmachine. Een hele compagnie had zich opgesteld en ze kregen een pakje met een dennentak erop, een officier hield een toespraak en ze stonden daar in de houding. Er vloog een vliegtuig voorbij, een van hen of een Amerikaanse, en toen was dat ook alweer voorbij. Toen het opklaarde, kwamen de vliegtuigen. Er stond hier een tank aan de overkant van de weg die niet gecamoufleerd was, en toen het 's middags opklaarde, hadden de vliegtuigen hem gezien en doken erop neer. We verdrongen ons in de hoeken tussen de dubbele deuren. Telkens als mijn vader dacht dat het voorbij was, kwam de volgende. Het werd donker, het werd rood, het rammelde. Ze hadden een bus fosfor op de tank gegooid. Er gebeurde niets met de inzittenden. Maar aan de andere kant bij Kinnens waren 4 Duitsers gedood, het vee in de schuur was dood en de schuur stond in brand. Onze gevel zat ook vol fosfor, maar die was bedekt met zink, zodat er niets kon branden. Toen was het weer rustig, en we renden allemaal

heen en weer met emmers vol water, zelfs met kookpotten, om het vuur te doven, wat ons lukte. Als je meteen ter plaatse bent! Soms vuurde de artillerie op het dorp, dan weer de granaatwerpers, twee keer vielen er bommen, een keer schudde het huis 's avonds als een aardbeving. De telegrafisten waren bij Thilmany. Na de tankaanval ging mijn vader naar de kapitein en hij zei dat ze een kamer voor ons zouden vrijmaken in de kelder. De schoorsteen reikte tot in de kelder, zodat we daar een vuur konden maken. Die van de overkant vroegen ook of ze een gat mochten graven om vuur te maken. Dan zaten we daar in de kelder, samen met de burens, Thilmany, « Schmatts » (Majerus) 's Avonds waren we altijd met meer. Er lagen dan wel 20 mensen op de aardappels. Mijn moeder en mijn tante zaten in leunstoelen, wij lagen aan de ene kant, de Duitsers aan de andere kant. Wij hadden de aardappels voor de varkens, aan de andere kant lagen de aardappels om te eten. Mijn moeder stuurde me om aardappels te halen aan de andere kant. Daar lagen de Duitsers als ze terug waren van hun posities. Ik groef de aardappels onder de Duitsers vandaan. Ik herinner me dat ik er een bij de laars pakte en hem wegduwde. Ze waren zo doodmoe en verdoofd dat ze niet bewogen. Dus we leidden een kelderleven. We gingen alleen naar buiten om het vee te voeren. Er kwamen steeds meer luchtaanvallen en bommen. Dan was er het Poteau de Doncols, wat ook zo'n neuralgisch punt was. Ze konden daar niet meer verder. De voorraden kwamen alleen 's nachts. Het verkenningsvliegtuig stond daar, en als er een voertuig kwam, werd dat gemeld. Het was een observatievliegtuig. Het is nooit neergeschoten. Als het was neergeschoten, zou de Amerikaanse artillerie op dat punt hebben geschoten. De taak van degenen die in de bunkers zaten, was alleen om de passerende paardenkoetsen zo snel mogelijk naar de overkant te krijgen. Op een avond kwam er een Duitser die zei dat hij geluk had dat hij nog leefde omdat ze zijn paard en wagen onder hem vandaan hadden geschoten. Na Kerstmis was er sneeuw, en we zagen 's morgens altijd dat de velden omgewoeld waren door de granaten. Toen kwam er weer een - maar dat moet eerder zijn geweest, want we zaten nog niet in de kelder - zo'n korte, gedrongen Duitse sergeant, die in de gang riep dat er 80 paarden en 100 man naar binnengebracht moesten worden. Mijn moeder zei: "Zet de mannen neer waar je wilt, maar hoe gaan we die paarden onderbrengen?" Het waren er geen 80, maar toen moesten we ons vee eruit halen. Ook al was het zo donker, we mochten geen licht aandoen. Maar waar moesten we het vee laten? Alles was immers kapot en er was geen omheinde weide meer, dus bonden we ze vast aan de bomen. Ik moest de weg verlichten met een kaars, en we struikelden over de dissels van hun wagens. De Duitsers sloegen toen de kaars uit mijn hand met de woorden "Licht uit!" vanwege de vliegtuigen. Ze hadden ook Russische krijgsgevangenen bij zich. In de schuur lag graan in zakken die met papieren touwtjes waren verzegeld. In die tijd werd het gewogen in zakken van 100 kilo. De Russen konden dat niet dragen, dus lieten ze die op het erf vallen. De zakken barstten dan open en de Russen kregen een pak slaag. Eén kwam huilend naar mijn moeder, die hem een fles brandewijn gaf. Hij kwam even later terug en zei dat de fles was gevallen en gebroken. Ik denk dat ze het opgedronken hadden. Daarop gaf mijn moeder hem een nieuwe fles. Zulke dagen waren er, maar er waren ook rustigere dagen. Op oudejaarsavond beschoten de Amerikanen het ene dorp na het andere met artillerie. De grote boerderij van de familie Klein « Frantzen » was verbrand, ze kwamen naar het dorp. Ze hadden het vee weten te redden en ondergebracht bij Heinz. Toen de Amerikanen kwamen, brandde hun boerderij af en werden de dieren gedood. Toen kwamen ze bij ons in de kelder. De Duitsers hadden een radio in de keldergang, en om

middernacht sprak Hitler. De Duitsers stonden daar en riepen: "Stilte!" Maar huis en hof stonden in brand, natuurlijk praatten we. Je kunt begrijpen, waarom de mensen niet stil waren. "Stilte, de Führer spreekt!" Het was een paar minuten stil, toen begonnen de mensen weer te praten. Niemand sprong op, hij sprak over Luik en van alles en nog wat, ze stonden daar maar en niemand zei een woord. Ze wisten dat ze hier waren en niet in Antwerpen of waar dan ook. Daarna was het weer rustiger. We hadden geen toilet in de kelder, dus moesten we altijd naar buiten. Ik ging ook naar boven, en toen ik op de gang kwam, stond de deur open. Die stond altijd open vanwege de vliegtuigen, zodat je snel in en uit kon. De Duitsers renden nooit de trap af, ze sprongen letterlijk. In de gang stond de oppasser van de kapitein, die daar altijd de wacht moest houden. Hij kwam naar ons toe en zei: "Moeder, ze zitten weer achter de kippen aan." "Oh, laat ze maar pakken, we kunnen nu niet naar buiten." Ik moest naar boven, en de radio stond onderaan de keldertrap, er zijn 3 treden om de hoek. Maar ik moest dringend naar de WC, en toen liep het stroompje naar beneden in hun radio. Dat was sabotage. De volgende ochtend vroegen ze: "Wie heeft er in de radio geplast?" Ik bleef muisstil. Ik zou ook niemand hebben gekend, die zo iets zou doen. Tijdens het offensief zelf was ik nooit erg bang. Waarschijnlijk omdat we tijdens de oorlog al Duitsers in huis hadden. De eerste dag dat de Duitsers kwamen, stonden we aan de andere kant bij Kinnens, daar was een muur. We stonden bij de ingang van de binnenplaats met Deprez, boeren die de boerderij van de familie Kinnen exploiteerden en Emile Reichert uit Sonlez, genaamd Mim. Hij was Fransman. De Duitsers waren op weg naar Bastogne. Slechts een verkenningswagen kwam aanrijden en ze vroegen of we Amerikanen hadden gezien. We antwoordden: "Nee." Maar Mim had een revolver en vroeg of hij moest schieten. We stonden perplex, ik denk dat Constant Deprez voor hem stond. Het was verschillende keren net goed gegaan. Ook de vliegtuigaanvallen of de bommen - die hadden hier kunnen inslaan. Er waren ook van die granaatwerpers, die de oom uit Heinerscheid al kende omdat het dorp eerder onder vuur was genomen. De granaatwerpers zijn niet ver weg, ze zijn nogal klein en dik. Je hoort het afvuren, maar er gaat een seconde voorbij voor de inslag. We konden het vee niet meer loslaten, omdat de Duitsers het eruit hadden gegooid. Er was daar nog wel een schuur, maar dat was niet meer dan een soort opslag, omdat de deur te klein was. Het was ons gelukt om er wat vee in te krijgen. Er lag daar mest, waarover de Duitsers stro hadden gelegd, waarop ze waren gaan liggen. Ze lagen niet allemaal in de kelder. Ze lagen lekker warm op de mest. Omdat we het vee niet los konden laten lopen, moesten we het water geven. Ik stond in de keuken en pompte, want de pomp op het erf was er niet meer. Mijn vader rende over het erf met de emmers. Mijn oom stond in de stal en riep: "Kom nu!" en "Blijf daar!" Hij kon horen, wanneer er een granaat werd afgevuurd. Ik zag ook een keer een andere granaat over het erf vliegen. Het was erg gevaarlijk. Het beste was om rustig in de kelder te zitten.

Kun u zich later ook de bevrijding herinneren? Hoe hebt u het ervaren?

We zaten in de kelder, de Duitsers zaten in hun posities. Ze namen 's morgens en 's avonds hun posities in, gecamoufleerd met witte lakens. Ze hadden de gordijnen van mijn moeder om hun helmen gewikkeld en namen altijd positie in als het donker was. Ze kregen goulash van degene die we de slager noemden. Hij kwam en wilde een rund slachten. "Maar nee, waarom slacht je niet de koe die al dood is?" zeiden we en kochten hem om met brandewijn. Dus slachtte hij de koe en we kregen er nog vlees van ook. Hij was zo langzaam dat hij de hele dag

goulash sneed. Dat hield hem bezig en veilig. Hij zei bij elk stuk dat hij sneed: "Toen ik nog op de Krim was..." Toen de bevrijding kwam, wilde niet iedereen meedoen. Toen de Amerikanen kwamen, lukte dat niet echt. Ze hadden weerstand ondervonden in Berl , dus wilden ze naar Doncols oprukken. Ze kwamen zo onder granaatvuur te liggen dat ze moesten afbreken. Ze kwamen dus alleen 's nachts. Dat was 10 januari. De artillerie beschoot het dorp ook tot het licht werd. Toen was er plotseling stilte. "Nu komen ze. Bij dageraad," zeiden de Duitsers. Maar ze kwamen nog niet, omdat er geen voortgang was. Ze waren opgerukt naar het dorp, maar de artillerie stond daar te vuren. Maar het ging niet. In de ochtend, toen de artillerie stopte, beval de Duitse kapitein dat iedereen naar buiten moest komen. Maar er waren er veel die niet mee wilden doen. Hij riep ze op en stond daar met zijn pistool. Ik hoor nog hoe hij de veiligheidspal vergrendelde en ontgrendelde. Dus kwamen ze naar buiten. Maar er waren er drie, waaronder de zogenaamde slager, de man van de Krim, die met hen naar buiten was gegaan. Maar ze keerden kort daarna terug naar hun schuilplaats. "Ik klop liever stenen in Amerika dan dat ik er nog aan meedoe." We verstopten ze tussen de spullen die de burens hadden meegenomen. Ze zeiden ons, niet naar buiten te gaan en niet bij ramen te komen omdat het zo gevaarlijk was. De man van de Krim zei dat. Ze vroegen ook of iemand van ons hen had gezien. De oom uit Heinerscheid wist niet dat ze er waren en zei dat er niemand was. Dus vertrokken ze weer. De Amerikanen waren heel dichtbij gekomen aan deze kant, maar er was nog steeds verzet aan de andere kant. Er was geen vooruitgang, totdat de tanks kwamen. Luitenant Griffin, de chef van 6 tanks, had nog van te voren naar de weg gekeken. Bois de Poux. Het pad richting de rivier <<Golette>> gaat daar steil naar beneden. Hij zei dat ze de tanks aan de bomen vastgemaakt hadden en naar beneden hadden gelierd. Beneden in het dal lag sneeuw en het was bevroren, maar de grond was modderig. Dus zonken ze weg in de modder, zelfs met de tanks. Daarom duurde het zo lang voordat ze met de tanks kwamen, want ze moesten die eerst weer op gang krijgen. Ze beschoten de grote boerderij van Heinz tot die brandde. De Amerikanen hadden geprobeerd door te gaan. Een van de sergeanten zei: "Volg mij!" Maar ze hadden nauwelijks tien meter afgelegd toen er al vier waren neergeschoten. Ze moesten wachten, en dat duurde tot de tanks kwamen. Toen de tanks op de binnenplaats schoten, moesten ze eruit. Ze kwamen bij het ene huis na het andere. De Duitsers hadden het Rode Kruis, de medici, toen nog in de kelder gekregen. Zij en degenen die zich hadden verstopt stonden daar en werden gearresteerd. Ze doorzochten hen en vonden veel revolvers die anderen hadden laten liggen. Ze werden opgevangen. Mevrouw Thilmany was een Belgische en runde het café. Tijdens de oorlog zei ze altijd: "Of ze nu Will of Jimmy heten, van mij krijgt niemand meer schnaps!" Maar zij was de eerste die met de fles rondging. Toen zat het huis vol, de kelder ook. Het krioelde er van de Amerikanen. Mijn vader en een officier die Frans sprak, maakten schetsen op de witte muur in de keuken. Na een dag kregen we te horen dat het nog niet voorbij was. Er waren nog veel Duitsers in het bos, en het duurde nog drie nachten om ze eruit te krijgen. Ze vonden ook wat materiaal, maar veel minder. De Amerikanen zeiden toen dat het veel te gevaarlijk was en dat we geëvacueerd zouden worden. We waren hier maar  n dag, toen gingen we naar de kelder van Klein. Slechts 3 mannen mochten in het dorp blijven om het vee te voeren. Het was vreselijk koud, er lag veel sneeuw, en ze waren zo massaal opgetrokken. En ze moesten hun soldaten huisvesten. Als je de kamers helemaal leeghaalt, passen er veel slaapzakken in, dat begrepen we pas later. Om 23.00 uur werden we in vrachtwagens geladen. In Bras werd nog steeds geschoten, er vloog lichtspoor

de lucht in, de lucht was helder en de machinegeweren ratelden. Dit dorp werd pas de volgende dag bevrijd. We begonnen om middernacht, eerst naar Tarchamps, dan langs bospaden naar Bavigne, dan terug naar Boulaide. In Arsdorf stonden we twee uur lang op die open vrachtwagens met de oude mensen. Een Amerikaans konvooi had voorrang, dus moesten we wachten. Het was 7 uur en het werd net licht toen we in Luxemburg-Stad aankwamen. In Hobscheid zette iemand al melk op de stoep. We hadden geluk en vonden onderdak bij kennissen. Mijn oom en tante logeerden bij familie. We bleven drie weken daar. We kwamen één voor één terug. Oom kwam als eerste terug, niets hield hem tegen in Luxemburg-Stad. Op weg naar het noorden werden we overal gecontroleerd door de milities. We stopten verschillende keren. Thomas de slager zocht overal naar benzine, maar overal lagen alleen lege jerrycans. "Jullie gaan mee naar de tante in Noertrange." Oom was er en het huis zat vol Amerikanen. Mijn zus, Marie-Louise, kwam uiteindelijk ook terug. De anderen kwamen later terug. Zij kwamen toen ook niet in het huis, omdat het vol zat met Amerikanen. Ik herinner me dat er voor de voordeur een uithangbord stond, waar een Amerikaan op wacht stond. We sliepen bij de burens tot ze plotseling zeiden dat ze weggingen. Ik weet niet waar ze heen gingen. Ze verzamelden de Duitse krijgsgevangenen en namen munitie mee. Je kon zien hoe ze munitie opbliezen, in de richting van Tarchamps. Dat waren de Amerikanen, maar er was ook de milities. Langzaam maar zeker kwam alles weer tot rust.

Hoe zou u Doncols omschrijven na de Slag om de Ardennen?

Pas toen zagen we wat er allemaal vernietigd was. De laatste dag dat we hier waren, waren we alleen maar in de buurt. Nu zagen we hoeveel er vernield was: de vernielde voertuigen, artillerie, tanks... Er lagen dode paarden, mijnen. Het was nog steeds gevaarlijk. Pas toen zagen we de volle omvang van wat er was gebeurd. De mensen begonnen terug te komen. Ze probeerden de ramen te repareren. Er was toen nog geen plastic, dus gebruikten ze cellofaanverpakkingen. Die waren deels groen en deels doorzichtig, dus daar kon je doorheen kijken. Ze begonnen op te ruimen, wat niet gemakkelijk was. Er was geen paarden gespan meer, omdat de Duitsers de paarden hadden meegenomen. Maar er waren nog een paar rijpaarden in het dorp die ze gevangen hadden. De mensen hadden nog aardappelen en meel. Van de kippen waren er nog maar drie over. De Amerikanen wachtten tot ze eieren hadden gelegd, zodat ze die konden meenemen. We aten ook Amerikaanse blikjes, "Ham and Eggs", enz. Die wilden ze niet meer, de blikjes lagen overal in de bunkergaten. Ze hadden veel achtergelaten, zoals bijvoorbeeld melkpoeder. De koeien gaven geen melk meer, dus mengde mijn oom de melkpoeder en voerde het aan de kalveren. Wat je maar kon vinden. Dat was ook een moeilijke tijd.

Hoe zou u de solidariteit tussen de mensen beschrijven?

Die was vrij goed. De nabuurschap was goed. Iedereen moest voor zichzelf zorgen. Mensen hielpen elkaar, maar iedereen had genoeg werk voor zichzelf. De eerste helpers waren collaborateurs uit het zuiden. Er waren ambachtslieden en een voorman, mijnheer Hoffmann, van de ARBED bij. Ze kwamen opruimen. Ze dichtten de gaten in de daken. Ze waren hier tot er op een gegeven moment een bouwvakker kwam. De boeren kregen Duitse krijgsgevangenen als boerenknechten. Sommigen waren hier lang, anderen stalen brood en vluchtten meteen 's nachts over de grens terug naar Duitsland. Bijna elk dorp kreeg een

tractor. Er waren twee Zwitsers, grappige broers. Ze zongen altijd in wat er nog over was van de kroeg. Ze ploegden en verspreidden de mest. Tegenwoordig is dat gebruikelijk, de boeren rijden nu de hele nacht met de grote tractoren. Toen konden ze rijden met lichten aan en waren er twee chauffeurs. Dat zorgde voor vooruitgang. Toen kwam er een andere tractor, een Fordson, die geen banden had. Toen kwam de opbouw. Soms was er gebrek aan brandstof. Jos haalde soms een vat brandstof uit Ettelbrück met een paard. Er was een tekort aan alles. De groothandelaar, mijnheer Clarens, kwam ook niet meer. Ook de kruidenier reed met het paard naar Wiltz om goederen bij Clarens te halen. Langzamerhand werd alles weer rustig. Mijn vader stierf in september 1945, niet door het offensief, maar omdat iedereen toen zo veel rookte. Toen was mijn moeder alleen met ons, wat ook niet zo gemakkelijk was.

De munitie die na de oorlog overal rondslingerde, was waarschijnlijk ook gevaarlijk?

Ja, de Amerikanen gaven de Duitsers opdracht munitie te verzamelen. Maar niet alles, natuurlijk, want er lag overal wat. Er werd jaren later nog steeds munitie gevonden. En er zit nog steeds wat in de grond. Destijds begroeven we de dode paarden en vee in de bomgaten. Gelukkig maar, want anders had je een diep gat moeten graven om zo'n dier te begraven. Er ligt zeker nog munitie. Er stond een kanon en Amerikaans geschut bij het dorp. Daar lagen zoveel koperen granaten dat ze die in bunker gaten gooiden. Ik denk dat er nog steeds een paar in liggen, ook al is een deel weer opgegraven. Ik had een vriend die daar gestorven is. Door de granaten. Er liggen er nu nog steeds een paar. Overal waar gewerkt wordt, zoeken ze met een metaaldetector.

Wat gaat er door u heen als u terugdenkt aan de oorlog vanuit het perspectief van nu?

Er is zoveel veranderd, maar het is nog steeds "oorlog en vrede". Je zou denken dat na alles wat er gebeurd is, na alles wat de Duitsers toen gedaan hebben, in Rusland en in ons land ... Alles was een tijdje rustig, en dan denk je ... Oh, ik weet het niet. Maar mensen veranderen niet. De technologie heeft zoveel bereikt, alles is nu zo comfortabel en praktisch. We zijn "golden boys" geworden. En dan komt er weer een oorlog.